

МЯСТОТО НА МОРАЛА И ПОЧТЕНОСТТА В ПРОТОКОЛА И КОМУНИКАЦИЯТА

Докторант Теодора Зафирова

Департамент Масови комуникации на НБУ

Резюме: Протоколът и съставната му част – церемониалът представляващи дипломатическото и консулското право като юридическа наука. Етиката като част от философията – даваща възможност да се формулират различни поведенчески стереотипи на обществото като цяло. С какво е свързана етимологията на понятието „етика“, „морал“ и „нравственост“ и какво означава почтеността и нейното проявление. Класификации на дипломатическия и държавния протокол предопределящи рамката на настоящата тема, както и някои основни принципи на съвременния етикет.

Въпреки че протоколът (и неговата съставна част церемониала) се смята за част от дипломатическото и консулското право, т.е. за юридическа наука, би следвало да се обърне нужното внимание на философската страна на въпроса, на етиката като част от философията, която в различните исторически епохи е дала възможност да се формулират различните поведенчески стереотипи на отделните хора и на дадено общество като цяло. Важно е да се отбележи, протоколът е рамката, в която протича комуникацията. На основата на нравите и обичаите, обредите и ритуалите се изграждат определени стереотипи, от които произтичат утвърдените и облечени в законова рамка съвременни правила на дипломатическия, както и на държавния протокол и церемониал.

Етиката е философска наука (гр. *ethica*, от *ethos* - „обичай“), чийто обект на изучаване е моралът. Тя е една от най-старите хуманитарни науки, възникнала като съставна част от философията в периода на създаването на робовладелското общество в резултат на отделянето на духовно-теоетичната дейност от материално-практическата. Постепенно в началото започват да различават два вида проблеми свързани с теорията на произхода и същността на морала и свързани с начина на поведение на хората. Втората група проблеми са съотнесени към настоящата тема. Не случайно някои автори обръщат специално внимание на етиката, на морала, на редица етични категории, които неизбежно следва да се спазват в протокола, комуникациите и да бъдат ръководни начала за дипломати, политици и държавници.

Етимологията на понятието „етика“, „морал“ и „нравственост“ е свързана с нравите и обичаите. Аристотел определя етиката като наука за изучаване на нравите. Латинският термин „mosmoris“ е аналог на старогръцката дума „ethos“, която също така означава „нрав“, „обичай“, „характер“, „навик“ и „привичка“. Думата морал идва от „mos“, а нрави от „mores“. По същият начин нейният синоним „нравственост“ произлиза от „нрави“. Нравите и обичаите са народностни форми на мислене, усещане и поведение, които имат силно нравствено културно значение. От морална гледна точка има добри и лоши нрави и обичаи или традиции, като от най-стари времена и до ден днешен са забелязва тенденцията да се твърди за падението, крушението, деструктивното (разпада) им.

Всъщност латинското „mores“ (нрави) е аналогично на смисловото значение на „oikos“ или „oikoumen“ у Омир, които се употребяват в смисъл на : „обор“, „яхър“, „обиталище“, „общезитие“, „жилище“ или „дом“. От другите древни значения на думата „нрави“ могат да се срещнат такива като „навик“, „привичка“ и „обичай“, а също така „ред“ и „порядък“. Естествено, доста по-късно влизат в слово употреба специфичните нравствено-психически значения на думата „нрави“ – в смисъл на типа или характера на човека или на общността, към която той принадлежи.“ Димитър Стоянов основателно смята, че е налице смислова еволюция на понятието на „нрави“, чрез синонима ѝ „обичай“, разбирани като архетипи относно вътрешната, духовната, душевно – родова конституция на етноса, народността или народа. Наистина тяхното смислово богатство намира израз в значението им на архетипи, на етно – културни стереотипи, еталони, шаблони, модели или образци на поведение. Така както е прието да се постъпва, сиреч обичайно по неписаните закони на човешкото общезитие“.

Общественият начин на живот изисква форми на общуване, на комуникация, които постепенно се изработват и утвърждават, понятията се изменят, отпадат, създават се нови, но някои са запазени от най-древни времена.

Почтеността – означава винаги да мислите и вършите това, което е правилно, без значение какви са последиците. Да си почтен означава да си морален, етичен, честен, добросъвестен, безкомпромисен, неподкупен, заслужаващ почит, уважение, доверие. В римското право почтеността, искреността и добрите намерения се обозначават с израза bona fides. При употреба в ежедневието между значението на думите „етика“ и „почтеност“ съществува както пряка връзка, така и разлика, които трябва да се имат предвид с цел яснота и еднакво разбиране. Това се илюстрира от следния пример:

- Етиката ни подсказва правилния начин да се правят нещата (насока);

- Почтеността се проявява, когато правим нещата по правилния начин (действие!).

Видно е, че успехът на дадени взаимоотношения, били те в сферата на политиката, бизнеса или други, зависи до голяма степен от владенето на съответните обноски и познаването на чуждите обичаи и традиции.

Държавният и дипломатическият протокол не разглеждат правилата за поведение в обществото, т. е. априори се смята, че добрият тон, етиката вече са усвоени на необходимото ниво от участниците в протоколни мероприятия, за да не допускат действия, които уронват престижа на представляваната институция или държава.

Дипломатическата етика предполага не само използването на дипломатическите права, но и спазването на дипломатическите задължения, така както са формулирани във Виенската конвенция за дипломатическите отношения от 1961 г., а също и местните норми, традиции и обичаи.

Държавният протокол е комплекс от задължителни нормирани правила, които силно се различават в отделните страни. Според Жан Серре държавният протокол е част от правото и включва реда на отношенията между властите и установения в държавата церемониал.¹ Професор Михаил Геновски използва термина „официален протокол в дадена държава“.² Държавният протокол регулира официалните отношения между властите в една и съща държава, като лицата без официално звание не са включени в него. Според Димитър Романов, „държавният протокол е система от правила, създадени на основата на традициите, обичаите, ритуалите и протоколните нормативни актове в една държава, които регулират отношенията, правата и задълженията на отделните видове власт една към друга и към обществото и нормират държавния церемониал“.³

Тези две класификации на дипломатическия и държавния протокол предопределят и рамката на настоящата работа:

- анализ на поведенчески стереотипи на видни лидери в политиката, облеклото, аксесоарите, жестовете и поведението им по време на обществени места, срещи и речи.

¹ Serres Jean, "Le protocole et les usages", p.93

² Геновски М., Цит.съч., с.424

³ Романов Д., Цит. Съч., с.30

С други думи държавният и дипломатическият протокол налагат строги правила за поведение на всички официални лица – от държавния глава до дипломатическия агент.

Органически етиката е свързана с моралните норми и ценности на обществото. Системата от морални устои, която определя характера на общуването между различните народи, включва набор от универсални общочовешки ценности като: почтително отношение към по-възрастните, към родителите, към жените, проява на толерантност и такт и т.н. Базирайки се на това, съвсем естествено е да се открият и изведат някои основни принципи на съвременния етикет:

- принцип за хуманност и човечност, изразяващ се в това човек да проявява вежливост, тактичност, коректност, учтивост, любезност, скромност и точност
- принцип за целесъобразност на действията, съгласно който етикетът позволява човек да се държи разумно, естествено и удобно за самия него и за околните;
- принцип за красота, или иначе казано за естетическа привлекателност на поведението;
- принцип за съблюдаване на обичаите и традициите на страната, в която пребивава човек;
- принцип за спазване правата и свободите на човека, а от него произлизат правилата за уважение на човека, вниманието, учтивостта в отношенията;
- принцип на умереност, сдържаност, мярка във всичко в протокола.

При среща с представители на други народи трябва да бъдат отчитани разликите във външните и вътрешните гледни точки. Един жест, употребяван като характерен, приемлив и с положителен знак в една цивилизационна среда, може да бъде изтълкуван погрешно от представителите на друга националност, за които значението му е различно и е възможно дори да предизвика у тях негативни емоции и обида. Типичен пример за това е изказването на бившия италиански президент Силвио Берлускони, който приветства новоизбрания американски президент Барак Обама, като го нарича, че е млад, хубав и има

"слънчев загар".⁴ В своята автобиография самият Берлускони казва, че в действителност не е искал да обиди американския президент, т.к. в Италия това се счита за комплимент.

Същата случка Клинтън разказа в книгата "Трудни решения", която излезе през юни миналата година. Ето какво пише в книгата:

"Г-жо държавен секретар, много се разтревожих, когато видях по телевизията слизането ви от самолета. Моят екип ме бе брифирал, че когато косата ви е опъната назад, значи сте в лошо настроение", казал ѝ премиерът Борисов по време на посещението ѝ в София през февруари 2012 г.

Тогава тя "погледнала оплешивяващия министър-председател, усмихнала се и каза: "Просто ми отнема малко повече време да си оправя прическата отколкото на Вас. Дватама се размели и провели продуктивна среща".

Очакванията от лидерите са те да бъдат почтени и морални в канала на общуване (комуникацията). Установено, че за Нелсън Мандела може да се говори сериозно за лидерството. Желаетелите да намерим вдъхновение от ръководството на Мандела, със сигурност можем да се съгласим, че това, което прави един добър лидер е велик лидер с огромна сила на характера, почтеност, отговорност, ангажимент за подобряване на други, смелост, особено убеждаване и влияние. Нелсън Мандела е една икона. Може да се каже, че с неговата гибел ни напусна последният велик държавник на 20-ти век, като неговото място в историята до Махатма Ганди, Мартин Лутър Кинг, да Йоан Павел II и др.

През последните години е налице в световен мащаб революция във възприемането на моралните ценности, които са довели до дълбоки промени в мисленето и в качеството на хората. В този процес, медиите са играли и продължават да играят при индивиди, така и в обществото важна роля, тъй като въвеждат и отразяват новите нагласи и начин на живот.

Видно е, че колкото и несериозно и нелепо да изглежда на пръв поглед, за осъществяването на едно нормално, безпроблемно и успешно общуване е от особено голямо значение познаването на културните традиции и обичаи и спазването на съответните правила. Това важи с пълна сила както за

⁴ <http://www.vesti.bg/novini/italianskiiat-premier-privetstva-entusiazirano-makar-i-neobichajno-novoizbraniia-prezident-na-sasht-1250569>

общочовешките, така и за деловите, но най-вече за дипломатическите отношения.

Съблюдаването и съобразяването с традициите и порядките на едно общество в никакъв случай обаче, не трябва да се тълкува като лишаване или отказ на човека от неговата индивидуалност. Познаването и спазването на възприетите норми на поведение по-скоро е скрития ключ, паролата за неограничен достъп и развитие в това общество. Тук е мястото да се отбележи, че правилата, които по презумпция означават забрана, ограничение на нещо, всъщност са жизнено необходими за социума. Те са условностите, без които съжителството, общуването и взаимодействието между хората не би било възможно. И в този смисъл правилата на етикета са рамките, в които се разпростира и случва даден комуникативен акт. Те не са догма и както вече стана дума имат ситуативен характер. От една страна са универсални, от друга - специфични, а понякога може дори да изглежда, че си противоречат. Освен това, търпят развитие във времето - отличителна черта, която заслужава да бъде проследена.

Библиография

Основна:

1. Арънсън, Е., Човекът – социално животно, С., 1984
2. Бауман З., Общността, С., 2003
3. Бауман З., Постмодерната етика, С., 2001
4. Бергсон А., Двамата източника на морала и религията,
5. Липман У., Общественото мнение С., 2001
6. Мелибруда Й., Аз-Ти-Ние, С., 1990
7. Мийд Дж. Разум, аз & общество, С., 1997
8. Минева С., Аморалното 2, ИК Кота, С., 2002
9. Минева, С., Постмодерни дискурси на етиката, ВТ, 2007
10. Низбет Р., Стремехът към общност, С., 1992
11. Ортега-и-Гасет Х., Човекът и хората, С., 1999
12. Станков Д., Морал и култура, С., 1994
13. Тодоров Цв., Живот с другите. Опит за антропология, С., 1998
14. Фром Е., Да имаш или да бъдеш, С., 1996

Допълнителна:

1. Низбет, Р., Стремежът към общност, 1992
2. Рорти, Р., Случайност, ирония и солидарост, С., 1998
3. Уолзър, М., Интерпретация и социална критика, С., 1999
4. Abercrombie, J. Communication in Face to Face Interaction, Ed. By John Laver and
5. Ferguson, M. Public Communication: The New Imperative, L., Calif. Sage, 1990
6. Sandy Hutcheson 1972
7. Singer, P. Practical Ethics, Cambridge, 1979

Интернет източници:

1. <http://spisanie.virtualna-kultura.com/>
2. <http://forum.virtualna-kultura.com/>